

Werktafel 3, Opdrachtgeverschap

4 februari, Zandvoort aan de Eem, Amersfoort

Tafelgasten: Jan Fokkema (directeur NEPROM), Frank Alsema (kwartiermaker / intendant / citymaker Stadslab Buiksloterham Circulair), Joost Schrijnen (voorzitter O-team), Vincent Kompier (projectleider Architectuur Lokaal), Berry Kessels (manager Wonen corporatie Volkshuisvesting Arnhem), Marc Koehler (architect directeur Marc Koehler architects)

Na de crisis is het landschap van opdrachtgevers ingrijpend veranderd. Nu van de kapitaalkrachtige partijen die grote projecten konden ontwikkelen, nog slechts een handvol is overgebleven, zien we een toename van meervoudig opdrachtgeverschap waarin kleinere corporaties en projectontwikkelaars met elkaar en met andere partijen samenwerken. Ook manifesteren zich nieuwe opdrachtgevers in het veld, vaak allianties van burgers, ondernemers en ontwerpers die het initiatief nemen voor nieuwe projecten. Hoe verhouden deze opdrachtgevers zich tot elkaar en wat is daarbij de taak van de overheid? Daarover is uitgebreid gesproken tijdens deze derde werktafel.

De deelnemers zijn het erover eens dat de Rijksoverheid een specifieke verantwoordelijkheid heeft in het bewaken van de grote lijnen, vooral waar het gaat om de grote transitievraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld milieu, mobiliteit, energie, water en voedselproductie. Het is belangrijk dat het Rijk maar ook de lagere overheden zich richten op het verband tussen enerzijds de individuele projecten en anderzijds de grotere ontwikkelingen die zich uitstrekken op de lange termijn. Steeds vaker zullen vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld energie, mobiliteit en duurzaamheid in samenhang met de realisatie van bedrijfsruimte of woningruimte worden opgelost.

‘De vraag is hoe je als overheid de koppeling tot stand brengt tussen individuele vragen en initiatieven enerzijds en de grote transitievraagstukken anderzijds.’ Flip ten Cate

De institutionele opdrachtgevers blijven belangrijke spelers in het veld van opdrachtgevers. Zij beraden zich actief op hun rol en verantwoordelijkheden, en onderzoeken nieuwe manieren om te ontwikkelen en te opereren – onder meer met de inzet van ontwerp onderzoek en cocreatie. Daarnaast verschijnen er nieuwe opdrachtgevers, waaronder particulieren en allianties, die vaak hun drijfveer vinden in een directe betrokkenheid met de plek. Juist de koppeling van de energie en ideeënrijkdom van deze lokaal gewortelde partijen enerzijds met de ervaring en mogelijkheden van institutionele opdrachtgevers anderzijds, heeft veel potentie. En de kracht van deze samenwerking werkt twee kanten op. Frank Alsema, initiatiefnemer van het voorbeeldproject Buiksloterham en Berry Kessels van voorbeeldproject Modekwartier Arnhem benadrukken dit. Waar traditionele partijen zich terugtrekken ontstaat ook ruimte voor ontwikkelingen van nieuwe spelers. Een voorbeeld zijn de Superlofts die architect Marc Koehler in Amsterdam ontwikkelt in samenwerking met de toekomstige bewoners.

‘Waar de oude en de nieuwe wereld samenkomen, grote partijen en kleine mannetjes gaan samenwerken, is er sprake van een systeemclash. Om een nieuw systeem te ontwikkelen is ontwerpkracht nodig. Dit gebeurt in een iteratief proces met zowel lange lijnen als incidenten. Bottom-up initiatieven richten zich op de korte tijdelijke termijn. De overheid bewaakt de lange termijn.’ Frank Alsema

In het DNA van de plek en haar gebruikers schuilt grote ontwikkelkracht. Om die in te zetten is het belangrijk dat overheden de waarde van deze projecten onderkennen en open staan voor het experiment en nieuwe werkvormen. Van lokale overheden vragen deze nieuwe projectvormen soms extra inspanningen en de bereidheid om op een andere manier te werk te gaan, bijvoorbeeld in de verdeling van grond. Naast direct financieel gewin zou daar ook maatschappelijk gewin mee moeten wegen benadrukken initiatiefnemers als Koehler en Alsema.

Ook in deze trajecten is ontwerp onderzoek van grote waarde als middel om tussen verschillende partijen te communiceren en doelstellingen van verschillende aard mee te nemen in een proces, zoals gebeurt in het project Circulair Buiksloterham dat vraagstukken op het gebied van water en energie combineert met nieuwe vormen van opdrachtgeverschap en huisvesting.